

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 2

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
соціалізація та соціальна адаптація особистості”,
м. Київ, МАУП, 14 травня 2010 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2011

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім О-72 “Персонал”, 2010 —

Вип. 2 : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, м. Київ, МАУП, 14 трав. 2010 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), О. Л. Туриніна (відп. ред.). — 2011. — 208 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
- © ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011

Н. П. Христинченко

Вища освіта в Україні: специфіка,
проблеми та шляхи адаптації
до Болонського процесу 100

О. М. Міхатуліна

Інноваційні форми навчання в системі
вищої юридичної освіти 104

О. Л. Пелих

Розвиток сучасної української освіти
та проблеми соціалізації молоді 109

В. В. Губар

Проблеми нормативно-правового
забезпечення дистанційного
навчання у ВНЗ 113

Я. Ф. Медвідь, О. М. Поповичук

Роль освіти в соціалізації
студента-юриста 117

М. М. Кудря

Національна ідентичність
та складові її формування 121

З. І. Рогач

Соціальна адаптація безпритульних
дітей у сучасному українському
соціумі 126

Д. О. Медведовська

Стисла характеристика змін
у змісті навчання у Великій Британії
у 80-х роках ХХ ст. 131

О. В. Соболевська

Роль самоосвіти в самоідентифікації
особистості 134

В. В. Зарва

Національна освіта як запорука міцного
та стабільного політичного
майбутнього країни 140

Р. І. Литовченко

Активність студентів — основа
ефективності навчальних занять 143

О. В. Котеньова

Юридична освіта в умовах сьогодення ... 147

О. Г. Башук

Засади освітньо-виховного процесу
за діалогом Платона “Законо” 150

І. М. Николин

Бар’єри міжособистісного
спілкування в процесі
професійного становлення
студентської молоді 156

І. О. Сєдаков

Інновації в сучасному освітянському
просторі: ДІМА-технологія 161

Ю. В. Єсаулов, М. Ф. Медвідь

Роль еко-правової освіти в соціалізації
студента-правника 167

В. В. Федорова

Проблематика корпоративної
етики сучасного українського
підприємства 170

В. О. Заяць

Маркетинг кадрів як проблема кадрового
забезпечення організації 173

Н. О. Гринчишин

Проблеми якості середньої загальної
освіти 177

А. В. Безсмертний

Актуальні проблеми модернізації
та ефективності педагогічної освіти 180

Ф. М. Медвідь, Я. П. Пом’ян

Інноваційний розвиток освіти України:
сучасний стан і перспективи 183

А. О. Серпінський

Політична соціалізація молоді як фактор
впливу на легітимність влади 189

О. Є. Маньковська

Освіта України ХХІ ст.:
інтеграційні процеси 193

О. В. Бастун, Р. І. Буга

Політична соціалізація молоді в умовах
розбудови стратегії національної
безпеки України 196

І. Ю. Кулаковська

Політична соціалізація молоді в Україні:
проблеми і перспективи 200

М. О. Сурженко

Вплив освіти на політичну соціалізацію
і політичну культуру особистості 205

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСВІТИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 2, 2011, 183–188

Перехід України в режим інноваційного розвитку суттєво прискорює процеси реформування освіти. Трансформаційні процеси у світі зумовили зміну парадигм в освіті всіх рівнів. У центрі уваги (за всіма концепціями, доктринами, законами про освіту) виступає компетентна, духовна, конкурентоспроможна особистість [1]. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти розвинених країн світу свідчить про тяжіння до глобалізації, варіативності, масовості, гуманізації, особистісної орієнтації [5]. Загальні тенденції оновлення системи освіти в Європейському просторі, за даними К. Корсака, є такими: розширення контингенту дітей, охоплених дошкільною підготовкою, і становлення обов'язкової "первинної" освіти; швидке зростання закладів вищої освіти і кількості студентів переважно через сектори вищої освіти; підвищення ролі іноземних мов; інтенсифікація обміну студентами, викладачами, вченими; розробка, порівняння, використання спільних стандартів освіти. Ці процеси підтримуються інтеграційними тенденціями у розвинених країнах, створенням Європейського Союзу і, отже, єдиного освітнього простору [4, 40]. Наприкінці 90-х років минулого століття вітчизняні вчені І. Підласий та А. Підласий на основі аналізу нововведень так схарактеризу-

вали рівні розвитку інновацій [9, 3–17]: низький (псевдоінноваційний) або інноваційний за назвою, до якого треба віднести нововведення, що виражаються у незвичних назвах та формулюваннях відомих явищ, процесів, технологій; середній (частково інноваційний) або інноваційний за формою, що полягає в заміні зовнішнього антуражу (форми) без порушення і поліпшення сутності; високий (справжньоінноваційний) або інноваційний за сутністю, що змінює систему або її головні компоненти і веде до нарощування продуктів педагогічної діяльності. Відсоткове співвідношення між названими рівнями було таким — 80 : 17 : 3. Лише останній рівень, на думку аналітиків, має наукову і практичну значущість. Решта тільки дезорієнтує педагогічну теорію і практику, приносить дивіденди хіба що ініціаторам самих "інновацій".

У сучасному освітньому інноваційному просторі України, на думку Л. Булгакова, спостерігаються дві тенденції. Перша — це прагнення впроваджувати інновації, майже не турбуючись про якість та рівень їх компетенції у розв'язанні проголошених освітньою реформою актуальних проблем і не зосереджуючись на наслідках інтеграції інноваційного продукту з усталеною системою, що більше відповідає природі

хаотичного. Друга — спрямованість на відповідність упроваджуваної інновації стратегічним освітнім завданням, що можливе лише за умов розуміння освітніх цілей, вивчення загальних і суб'єктивних закономірностей перебігу інноваційного освітнього процесу та механізмів управління ним. Останнє маловивчене і недостатньо розроблене для практичного використання [3, 26–28]. О. Мармаза критично зазначає, що в освіті “спостерігаються кон'юнктурні зміни, бажання деяких освітян засвідчити свою “інтелектуалізацію”, у будь-який спосіб продемонструвати свою “інноваційність”. Наслідки — перевантаження учнів, формальна зміна назв освітніх установ та багато порожніх розмов про нововведення” [7].

Отже, у цій ситуації потрібно критично аналізувати всі спроби радикальних нововведень. Особливо уважно слід ставитися до заяв, де нав'язливо підкреслюється новизна. Інноваційна спрямованість роботи освітян, на наш погляд, визначається критеріями освітніх інновацій, до яких, на думку фахівців, належать: а) новизна, що дає змогу визначити рівень новизни досвіду. Розрізняють абсолютний, локально-абсолютний, умовний, суб'єктивний рівні новизни; б) оптимальність, що сприяє досягненню високих результатів за найменших витрат часу фізичних, розумових сил; в) результативність та ефективність, що означає певну стійкість позитивних результатів у діяльності вчителя; г) можливість творчого застосування в масовому досвіді, що передбачає придатність апробованого досвіду для масового впровадження у загальноосвітніх закладах. Відсутність такого середовища спричиняє методичну не підготовленість освітян, недостатню їх поінформованість щодо освітніх нововведень. Натомість сприятливе інноваційне середовище дає змогу долати опір консервативно налаштованих освітян

щодо нововведень, допомагає подоланню стереотипів професійної діяльності. Воно притаманне інноваційним закладам освіти.

Інновації (італ. *innovazione* — новина, нововведення) — нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки окремі установи та організації, а й різні сфери. Вони є суттєвим діяльним елементом розвитку освіти взагалі, реалізації конкретних завдань у навчально-виховному процесі. Виражаються в тенденціях накопичення і видозміни ініціатив і нововведень в освітньому просторі; спричиняють певні зміни у сфері освіти. Інноваційна діяльність в Україні передбачена проектом Концепції державної інноваційної політики (1997 р.) та проектом Положення “Про порядок здійснення інноваційної діяльності у системі освіти” (1999 р.).

Якщо з терміном “інновації” вчені визначилися, то розуміння поняття “освітні інновації” дискутується й донині. Інновація освіти, на наш погляд, виступає як цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікацій мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог. Стрижнем інноваційних процесів в освіті є впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду. Інноваційну спрямованість педагогічної діяльності зумовлюють соціально-економічні перетворення, які вимагають відповідного оновлення освітньої політики, прагнення вчителів до освоєння та застосування педагогічних новинок, конкуренція загальноосвітніх закладів, яка стимулює пошук нових форм, методів організації навчально-виховного процесу, диктує відповідні критерії щодо добору вчителів.

Головною рушійною силою інноваційної діяльності є вчитель, оскільки

суб'єктивний чинник є вирішальним і під час упровадження й поширення нововведень. Педагог-новатор є носієм конкретних нововведень, їх творцем, модифікатором. Він має широкі можливості і необмежене поле діяльності, оскільки на практиці переконується в ефективності наявних методик навчання і може коригувати їх, проводити докладну структурування досліджень навчально-виховного процесу, створювати нові методики.

У педагогічній науці, як зазначалося вище, не існує єдиної точки зору щодо розуміння поняття “освітні інновації”. Зустрічаються визначення, які полярні за сутністю. Відомий учений Е. Роджерс дає таке визначення: “Інновації — це ідея, яка є новою для конкретної особи...”, а російський професор О. Кочетов вважає, що “інновація — це цілісна теоретична, технологічна і методологічна концепція оновлення педагогічної діяльності, що забезпечує її вихід на зазначений рівень”.

Якщо в першому випадку інновація розглядається як суб'єктивний фактор у педагогічній діяльності, то в другому — як об'єктивний. Усе залежить від того, ким і на якому рівні розв'язується педагогічна проблема. Нове, що народжується у конкретному педагогічному колективі, має суб'єктивний характер і буде новим для певної кількості педагогів. Коли розв'язується принципово нова освітня проблема, то інновація має об'єктивну новизну. Деякі педагоги сприймають нововведення у вузькому розумінні, інші — у широкому. Дехто термін “нововведення” замінює термінами “реформа”, “осучаснення”, “удосконалення”, “оптимізація”, “модернізація викладання” тощо.

Так, французький учений Е. Брансуїк виокремлює три важливі види педагогічних інновацій: 1) у ролі освітніх ідей, які цілковито нові і раніше невідомі; 2) адаптовані, розширені або переоформлені ідеї і дії, які набувають особливої

актуальності в певному середовищі у визначений проміжок часу; 3) педагогічні нововведення, які виникають у ситуаціях, що пов'язані з новою постановкою цілі у нових умовах.

На педагогічні інновації, на думку українських фахівців, зокрема І. Бежа, Л. Даниленка, І. Зязюна, В. Кременя, В. Мадзігона, покладено місію конструювання стратегії освіти, тобто прогнозування і перспективи її розвитку. В результаті аналізу різних підходів до визначення педагогічних інновацій і досліджуючи механізми їх створення, це поняття розуміємо як результат (продукт) процесу створення нового, що, відповідно, оновлює педагогічну теорію і практику, оптимізуючи досягнення поставленої перед суспільством освітньої мети.

Педагогічні інновації виступають як загальна назва нового педагогічного продукту (теоретичного, практичного), що втілюється у навчально-виховний процес — концепції, теорії, системи, моделі, методики, технології, методи, прийоми тощо. Наймасштабнішою інновацією в системі освіти України став перехід української школи на 12-бальну систему оцінювання знань учнів. Створення інновацій — творчий процес, що відповідає умовам пошуку нового, оригінального, оптимального. В результаті здійснення пошуку не завжди виникає і не завжди має виникати нове, тому цей процес некоректно називати інновацією. Скоріше інновація є продуктом процесу творчого пошуку, результатом остаточної розробки нової ідеї. Процес можна назвати інноваційним тоді, коли йдеться про освоєння, поширення інновації у педагогічній практиці. Отже, педагогічна інновація — це не тільки сама ідея, а й певне її оформлення.

Загальнодержавний рівень управління інноваційними процесами виступає як формування освітньої політики та забезпечення нормативної бази. Основою нормативної бази інноваційної діяль-

ності в освіті є Закони України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про авторське право і суміжні права”, “Про науково-технічну інформацію”, “Про наукову і науково-технічну експертизу” [8, 372–375].

Звідси, інноваційний заклад освіти — це навчальний загальноосвітній заклад, у якому педагогічний та учнівський колективи експериментують, апробують чи впроваджують нові освітні ідеї, теорії, технології. Виокремлюють, як відомо, реактивні (або пристосовані), активні, активно-адаптовані, часткові, системні інноваційні заклади. Реактивні (таких більшість) — заклади, які завжди запізнюються, реагують на зміни лише тоді, коли вже не реагувати неможливо. Активні — заклади, які прагнуть змінювати свою діяльність, вміють прогнозувати зміни в освітній діяльності, але лише у своєму навчальному закладі. Активно-адаптовані — здійснюють нововведення незалежно один від одного. Кожний інноваційний проект зорієнтований на зміни тільки частини школи і не передбачає змін діяльності усієї школи. Відносно незалежна реалізація окремих інноваційних проектів може призвести до позитивних змін, а може породжувати неузгодженість нововведень на різних ступенях освіти. Часткові — заклади, у яких нововведення зорієнтовані лише на деякі позитивні зміни у навчально-виховному процесі (звернено увагу лише на процес виховання, нововведення відбуваються тільки в початковій школі або в основній тощо).

Системні — заклади освіти, у яких нововведення розраховані на загальний позитивний результат. Керівники прагнуть до гармонізації різних нововведень; орієнтації їх на досягнення загальної результативності, прогнозування змін на майбутнє. Модернізація змісту освіти реалізується за організаційних, змістових, технологічних та матеріаль-

но-технічних умов. До системних інноваційних закладів відносять школу-лабораторію наукової установи — заклад, у якому системно експериментують соціально значущі освітні нововведення в навчально-виховний процес та забезпечують їх упровадження. Пріоритетними принципами роботи є диференціація, гуманізація, індивідуалізація навчання і виховання учнів, де поряд з проведенням наукових досліджень учень відчуває себе комфортно. Школи-лабораторії — заклади освіти, де експериментуються, апробуються і впроваджуються освітні нововведення різних рівнів експериментування (державного, регіонального, місцевого).

Для інноваційного закладу освіти принципово важливим є характер процесу його становлення. Як показує досвід, більшість навчальних закладів пішли шляхом застосування найпрогресивніших освітніх моделей, розроблених раніше. Найбільш вдалий підхід до вибору моделі і визначає рівень інноваційності навчального закладу, який зростає в умовах сформованої потреби та інтенсивного розвитку.

Нормативну підтримку інноваційної педагогічної діяльності забезпечують крім законів України також Положення “Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності” (наказ МОН України № 522 від 17 листопада 2000 р.) та “Про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад” (наказ МОН України № 114 від 20 січня 2000 р.). Положення “Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності” впорядковує інноваційну освітню діяльність у системі освіти. Воно передбачає таку структуру організації інноваційної діяльності: розроблення інновацій в системі освіти та суб’єкти інноваційної ініціативи; ухвалення рішення про організацію та проведення експерименту, безпосередні етапи проведення експерименту; ухвалення рішення про розширення бази, внесення змін у програ-

му дослідно-експериментальної роботи, припинення, завершення експерименту; поширення та застосування інновацій у системі освіти; виявлення передумов щодо проведення апробації, прийняття рішення щодо масового поширення інновацій у системі освіти, виявлення засобів зберігання інформації про інновації та їх застосування в системі освіти та джерела фінансування інноваційної освітньої діяльності. Відповідно до Положення визначено такі рівні інноваційної освітньої діяльності, як всеукраїнський, регіональний, рівень окремого навчального закладу та закладу післядипломної освіти.

Важливими для здійснення інноваційної педагогічної діяльності в регіоні є визначення умов, серед яких: керіваність інноваційною освітньою діяльністю та готовність суб'єктів педагогічної діяльності (учителі, вихователі, керівники, управлінці та ін.) до інноваційної роботи.

Право органів управління освітою регіонального рівня на затвердження "інноваційної ініціативи" здійснюється через подання заявки. На всеукраїнському рівні це право належить Президії АПН України. Форма заявки визначається органом управління або АПН України. Розгляд заявки на всеукраїнському та регіональному рівнях здійснює експертна рада. На регіональному рівні вона формується самостійно.

Позитивне рішення експертної ради щодо заявки є підставою для видання відповідного наказу по управлінню освіти (МОН). Після позитивного рішення експертної ради додатково подаються програма дослідно-експериментальної роботи, кошторис експерименту, пропозиції щодо бази його проведення тощо.

Інноваційна освітня діяльність на рівні окремого навчального закладу передбачає використання інновацій, експериментальну перевірку продуктивності й можливості застосування інно-

вацій у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти.

Відповідно до Положення навчальні заклади, які за наказом Управління освіти включені до переліку шкіл з апробації нової ідеї, отримують статус експериментального навчального закладу, що не змінює їх підпорядкування та форму власності. Поточний контроль за результатами експерименту здійснюють наукові керівники програм, а загальний — органи управління.

Право на масове поширення інновації має МОН України на основі експертизи Науково-методичної ради. Використання освітянами інновацій можливе лише відповідно до рекомендацій МОН України [2]. Зокрема, Міністерство освіти і науки здійснило експертизу і дало дозвіл на масове застосування у загальноосвітніх навчальних закладах таких інновацій, як: авторська школа-комплекс М. Гузика; психолого-педагогічна система "Розвивальне навчання" (Д. Ельконіна, В. Давидова, О. Дусавицького та ін.); освітня програма "Довкілля" В. Ільченко; програма всебічного розвитку дитини "Крок за кроком" МФ "Відродження" (автор української версії — Л. Кочіна та ін.); школа життєтворчості особистості (І. Єрмаков та ін.) [6, 84–87].

Цільовим державним документом, що регламентує інноваційну педагогічну діяльність в Україні, є "Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад". У Положенні сказано, що "експериментальним навчальним закладом називають такий загальноосвітній навчальний заклад, у якому проводиться експеримент з перевірки результативності та можливості застосування освітніх інновацій [2].

Отже, сучасний стан інноваційного розвитку освіти в Україні характеризується відповідним нормативно-правовим забезпеченням, що дає підстави з оптимізмом розраховувати на належні перспективи.

Література

1. *Законодавство України про освіту: Збірник законів.* — К.: Парлам. вид-во, 2002. — 159 с.
2. *Положення “Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності”:* Наказ МОН України № 522 від 17.11.2000 р.
3. *Буркова Л.* Гіпотетична побудова моделі адаптивної експертної системи освітніх інновацій // *Рідна шк.* — 2003. — № 9. — С. 26–28.
4. *Василюк А., Корсак К., Яковець Н.* Нариси з порівняльної педагогіки. — Ніжин, 2002.
5. *Гришнова О.* Розвиток вищої освіти в Україні: тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення // *Вища освіта.* — 2001. — № 2–3.
6. *Листопад О. В.* Авторські школи як засіб запровадження освітніх інновацій // *Освіта у ХХІ ст.: шляхи розвитку / МАУП.* — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2010. — Вип. 1. Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: інтеграція, творчість, інновації”, м. Київ, МАУП, 22 трав. 2009 р. / Редкол.: М. Ф. Головатий (гол. ред.) О. Л. Туриніна (відп. ред.). — С. 84–87.
7. *Мармаза О.* Проектний підхід до управління навчальним закладом. — Харків: Основа, 2003. — 80 с.
8. *Медвідь Ф. М.* Інноваційна діяльність в Україні: правове регулювання // *Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік: матеріали наук.-практ. конф.* — Ч. II. — Ірпінь: НУДПС України, 2009. — С. 372–375.
9. *Підласий І., Підласий А.* Педагогічні інновації // *Рідна шк.* — 1998. — № 12. — С. 3–17.